

טראמפ הדהים אתכם? חכו לאפריל 2017

אחרי הברקזיט בבריטניה ובחירתו של דונלד טראמפ לנשיא ארה"ב, קוביית הדומינו הבאה של גל הלאומיות בדרך לצרפת, שם מנהיגת הימין הקיצוני מארין לה פן עשויה להשתלט על הרפובליקה ולהחזיר את אירופה לימים אפלים

09:28 25.11.2016 מאת: נדן פלדמן

"ניצחונו של דונלד טראמפ מעיד שאנשים לוקחים בחזרה את עתידם... זהו סימן של תקווה עבור אלה שלא יכולים לסבול את הגלובליזציה הפרועה ואת המערכת הפוליטית כשהיא מובלת על ידי האליטות. טראמפ הפך את הבלתי אפשרי לאפשרי".

בבוקר ה-9 בנובמבר התעורר העולם לשחר של יום חדש, או שחור - תלוי את מי שואלים. בחירתו הבלתי נתפשת של דונלד טראמפ בנשיאות ארה"ב זכתה מאז אותו בוקר לאינספור הסברים ופרשנויות שנכתבו על האירוע הפוליטי המטלטל. כמוהם גם הציטוט המופיע בפתיחה. ואף שהציטוט הזה לא מגלה לנו משהו שלא שמענו, מומלץ להתייחס אליו בנימה אחרת, פשוט משום שהוא יצא מפיה של אחת הדמויות הפוליטיות החשובות בעולם כיום - מארין לה פן.

לה פן, מנהיגת מפלגת הימין הקיצוני החזית הלאומית בצרפת, מקווה לעשות בקרוב בלב לבה של אירופה את מה שטראמפ חולל בארה"ב. לא רק ניצחונו מעניק לה סיבה טובה לטפח תקוות: בסקרים האחרונים היא הצליחה לחלוף על פני הנשיא המכהן והלא פופולרי פרנסואה הולנד, לקראת הבחירות לנשיאות שייערכו במדינה באפריל 2017, לאחר שפיגרה אחריו בסקרי דעת קהל לאורך שנות נשיאותו. השיטה הצרפתית מורכבת משני סיבובים: אם איש מהמועמדים לא זוכה ב-50% בסיבוב הראשון - תרחיש סביר גם בבחירות הקרובות, שני המועמדים המובילים עולים להתמודדות ראש בראש בסיבוב השני, והמנצח נבחר לכהונה בת חמש שנים בארמון האליזה.

מוקדם עוד להמר אם לה פן תזכה בנשיאות. למעט הולנד, היא עדיין מפגרת אחרי שאר המועמדים בסקרי ראש בראש, ובהם השמרן הנוצרי וראש הממשלה לשעבר פרנסואה פיין, שהביס בתחילת השבוע את הנשיא לשעבר ניקולא סרקוזי בבחירות הפנימיות לראשות מפלגת הרפובליקאים, במה שכבר תואר כמכת מוות פוליטית לסקוזי. פיין, איש ימין כלכלי נצי שקרא לפטר חצי מיליון עובדי מדינה בצרפת, צפוי לגבור בסיבוב השני בבחירות הפנימיות על אלן ז'ופה, גם הוא ראש ממשלה לשעבר, ובעל הסיכויים הטובים ביותר לגבור על לה פן, לפי שעה. הבחירות הפנימיות לראשות המפלגה הסוציאליסטית יתקיימו בינואר, כשהולנד, למרות שפל חסר תקדים של 4% תמיכה בסקרי דעת קהל, צפוי להתמודד מול ראש הממשלה מנואל ואלס ושר הכלכלה עמנואל מקרון, שזוכה לפופולריות רבה בציבור.

גם אם לה פן לא תצליח לחולל סנסציה פוליטית נוסח טראמפ - ואחרי ה-9/11 של הסוקרים בבחירות בארה"ב מסוכן שבעתיים להתנבא - מהפך פוליטי אחד בצרפת כבר נרשם על שמה: לה פן היא המועמדת היחידה שעלייתה לסיבוב השני מובטחת מבין שורה של מועמדים.

"זכייתו של טראמפ הורגת את הטיעון של יריבי שאני מבודדת מבחינת פוליטית", אמרה לה פן בראיון ל-CNN לאחר הבחירות בארה"ב. "היריבים שלי אמרו שהמדיניות שלי מבודדת אותי, אבל עכשיו אני מרגישה פחות מבודדת - בגלל טראמפ, וגם בגלל תרזה מיי וז'ולדימר פוטין", אמרה, והמחישה במשפט פשוט את השינויים הטקטוניים שמתחוללים במערב בעקבות הבחירות בארה"ב ומשאל העם על הברקזיט בבריטניה. מבחינת לה פן, צרפת

היא התחנה הבאה אחרי בריטניה וארה"ב, ומי שצריכים להרגיש מבודדים מבחינתה כיום הם קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל ונשיא צרפת הולנד - המנהיגים של שתי המעצמות החזקות באיחוד האירופי. לצד פוטין, לה פן היתה מהפוליטיקאים הראשונים לברך את טראמפ. "ברכות לנשיא החדש של ארה"ב דונלד טראמפ ולעם האמריקאי החופשי!", צייצה עם היוודע התוצאות המרעישות.

ביטחונה של לה פן מתחזק גם נוכח התעצמותו של הימין הקיצוני ברחבי אירופה. מדנמרק והולנד, דרך אוסטריה והונגריה, ועד יוון ואיטליה - בכולן פרחו בשנים האחרונות מפלגות שוליים בעלות מצע קסנופובי-לאומני-פופוליסטי, ובהן מפלגת השחר המוזהב הניאו-נאצית ביוון, שראשיה נשפטו והורשעו לעונשי מאסר ממושכים, ומפלגת החירות של חירט וילדרס בהולנד, שעשויה להיות הגדולה בבחירות שייערכו במדינה בשנה הבאה. למעשה, אין כמעט מדינה בקרב 28 המדינות החברות באיחוד שבה לא התחזק מאז תחילת העשור כוחן של מפלגות הימין הקיצוני, ובהן הגדולה והחשובה שבהן - גרמניה, שבה ייערכו בחירות פדרליות בעוד שנה.

"המערכת הפוליטית במערב יצאה מאיזון מזמן. זה הברקזיט בבריטניה, עליית הימין קיצוני בהולנד, בחירתו של טראמפ, ובדרך למאבק צמוד על העתיד הדמוקרטי של צרפת", אומר דניאל שק, שגריר ישראל בצרפת ב-2006-2011, שעדיין שומר על קשרים קרובים עם בכירים בפריז. "הברקזיט תידלק את טראמפ, ובחירתו של טראמפ תתדלק את לה פן, אף על פי שאין קשר ישיר בין שלושת האירועים. הקשר הוא בין הבוחרים שלהם: כל אחד מחפש את המוצא הפוליטי שנמצא תחת ידיו".

"מפלגות הימין הקיצוני באירופה הן לא מקשה אחת ולא כולן פשיסטיות", אומר ד"ר עופר קניג מהמכון הישראלי לדמוקרטיה, החוקר את עליית הימין הקיצוני באירופה. "יש בהן שמדגישות עדיין את היסוד האתנו-לאומי - גזענות, שנאת זרים, אנטי-הגירה; יש בהן שמדגישות את היסוד הכלכלי - ירוסקפטים (התומכים בפירוק גוש הירו והאיחוד האירופי); ויש בהן שמדגישות את היסוד האנטיממסדי - פופוליסטים (שמנסים לשכנע את הציבור כי יש להוציא את השליטה מידי האליטות ולהעבירה לידי העם). המפלגות שבהן היסודות הגזעניים ושנאת הזר דומיננטיים נחשבות לקיצוניות יותר, ופעמים רבות הן מוקצות מחמת מיאוס, כמו השחר המוזהב ביוון. החזית הלאומית בצרפת השתייכה פעם במובהק לקבוצה הזו, אבל לה פן הצליחה להיזז אותה מהמשבצת הזו. המפלגות שבהן היסודות הפופוליסטים או הכלכליים חזקים יותר נחשבות ל'כשרות' יותר, וחלקן אף שותפות לעתים בממשלות או תומכות בהן מבחוץ. כך למשל, מפלגת העם בדנמרק, מפלגת הקדמה בנורווגיה, מפלגת החרות בהולנד ומפלגת פינים אמיתיים בפינלנד".

המסר לבוחרים: הגלובליזציה הורסת את צרפת

מגמת ההתחזקות של הימין הקיצוני באירופה גברה בשנים האחרונות, אך עם הבחירה הדמוקרטית בברקזיט ובטראמפ היא נהפכה לסכנה אמיתית על שלמות האיחוד האירופי. ראש ממשלת צרפת ואלס כבר הכריז לפני שבוע כי האיחוד ניצב בפני סכנת פירוק בעקבות הברקזיט, וכי ניצחון טראמפ מעניק רוח גבית לימין הקיצוני בצרפת. אם צרפת תיפול לידי לה פן, גרמניה של מרקל תישאר קו הביצורים האחרון באירופה בפני הימין הקיצוני, וגם זו עלולה להפסיד את הבחירות בשנה הבאה.

המגמה הזאת מאופיינת בנפילת האליטות הליברליות שקידמו סדר יום של קפיטליזם גלובלי, גבולות פתוחים והסכמי סחר חופשי בקנה מידה חסר תקדים, אל מול עלייתם של כוחות שמרניים ולאומניים. הכוחות האלה מתכנסים בעיקר סביב שלושת הלאומים: לא גלובליזציה, לא לרב-תרבותיות ולא לאיחוד האירופי. לא במקרה אלה הם העקרונות החשובים ביותר שהתוו את דרכה של אירופה בעשרות השנים האחרונות. יישום העקרונות האלה מוביל בעשור האחרון לתוצאות קשות, ובצרפת הן בולטות במיוחד.

צרפת ניצבת כיום בפני שלושה משברים קשים, עמוקים ומסלימים, שמאיימים לפרק אותה מבפנים: משבר כלכלי, שנחשב מ-2008 ללא היחלצות באופק; משבר מהגרים, שהחריף עם גל הפליטים האדיר מסוריה ומתאפיין בהסתגרות והקצנה של קהילות, ובראשן המיעוט המוסלמי; ומשבר ביטחוני, שהגיע לשיא מעורר אימה בשנה שעברה עם סדרה של פיגועי טרור קטלניים בחסות דאעש בלב הערים הגדולות.

כבר לפני ארבע שנים הגדיר השבועון הכלכלי "אקונומיסט" את צרפת "פצצת הזמן המתקתקת של אירופה". מאז המשברים רק החריפו, על רקע קדנציה רופסת של מי שכבר נכנס לדפי ההיסטוריה כנשיא הצרפתי הכי פחות פופולרי, וללא ספק אחד החלשים שבהם.

"הולנד נבחר ב-2012 על רקע המשבר הכלכלי העולמי שהתחיל ב-2008 ובעקבות חוסר הפופולריות של סרקוזי", אומר קניג. "אבל המצע הכלכלי של הולנד היה דמוגי ובלתי מציאותי. הוא הבטיח להקל את המשמעת התקציבית של גוש הירוק על צרפת השקועה בחובות, ולהטיל מס הכנסה של 75% על העשירים.

"הולנד ובחרי גילו מהר מאוד ששתי ההבטחות האלו היו חסרות שחר: גרמניה והנציבות האירופית לא איפשרו לצרפת להגדיל את הגרעון התקציבי שלה, ועצם הדיבור על מס הכנסה של 75% גרם לבריחה של הון. כך שהולנד גם לא יישם את תוכניתו הכלכלית, וגם לא יישם את הרפורמות הכלכליות שצרפת כה זקוקה להן, ובראשן בשוק העבודה הבלתי גמיש, משום שמפלגתו הסוציאליסטית מתנגדת להן. היות שהולנד הוא אדם הססן ולא החלטי, הוא יושב על הגדר כבר חמש שנים, ואנחנו רואים את התוצאות".

התוצאות האלה כוללות צמיחה אפסית לאורך שנות נשיאותו וחולשות קשות שמהן סובלת הכלכלה הצרפתית, במיוחד בהשוואה לשתי המעצמות השכנות, בריטניה וגרמניה, שהצליחו להיחלץ מהמשבר האירופי. האבטלה בצרפת מסרבת לרדת מ-10% (לעומת 4.2% בגרמניה ו-5.4% בבריטניה) וכל צעיר רביעי מובטל; החוב ציבורי תופח לכמעט 100% מהתמ"ג (לעומת 70% בגרמניה ו-90% בבריטניה); שיעור ההוצאה הממשלתית ביחס לתוצר בצרפת הוא מהגבוהים בעולם המערבי עם 57% (לעומת כ-40% בגרמניה ובבריטניה), נטל המס גבוה בשל מדיניות הרווחה ארוכת השנים, חוקי העבודה נוקשים בשל עוצמתם הפוליטי של האיגודים, הרגולציה על המגזר העסקי כבדה ומסורבלת, והיעדרן של תעשיות חדשניות בולם הקמה של חברות חדשות ומאיץ את אובדן כושר התחרותיות של צרפת מול שכנותיה.

הפיכתה של צרפת למדינה לא אטרקטיבית לעסקים מתבטאת גם בביצועים של המניות הצרפתיות: מדד CAC 40, שכולל את 40 החברות הגדולות בצרפת, ירד בעשר השנים האחרונות ב-15%, בעוד הבורסה בפרנקפורט עלתה ביותר מ-70%; מדד S&P 500 בול סטריט טיפס ב-66%; ובורסת לונדון התחזקה ב-13%.

"הולנד הוא נשיא מאוד לא פופולרי, הוא נשיא שלועגים לו, בזים לו, וגם סוציאליסטים לא מעטים מאוד לא מרוצים ממנו", אומר שק. "אבל גם לסרקוזי יש חלק באשמה, כי אם אחרי קדנציה אחת שנחשבת לכושלת הוא נבעט החוצה על ידי מועמד כל כך חלש כמו הולנד, אפשר להאשים אותו על שהוא התקש להתמודד קדנציה נוספת - והפסיד. אני חושב שהכישלון של הולנד יותר מורכב מכפי שמציגים, משום שהוא נובע ממגמה רחבה יותר - אין כיום מנהיגים פופולרים באירופה, כי האיחוד האירופי נמצא במשבר זהות ובמשבר כלכלי עמוק".

מהמשברים האלה ניזונה לה פן ומנצלת היטב את האכזבה העמוקה בקרב הצרפתים מהולנד ומסרקוזי. מאז ירשה ב-2011 את ראשות המפלגה מאביה, הגזען האנטישמי ז'אן מארי לה פן, כוחה גובר. במאי 2014 זכתה הבת בהישג הגדול בתולדות המפלגה: בבחירות לפרלמנט האירופי גברה החזית הלאומית על כל שאר המפלגות בצרפת וזכתה לתמיכה של 25% מהקולות. היתה זאת הפעם הראשונה ב-40 שנות קיומה שהמפלגה הגיעה למקום הראשון בהצבעה כלל-ארצית כלשהי. ההישג מרשים במיוחד לנוכח העובדה שכוחה זינק משלושה מושבים בלבד ל-25 מושבים בפרלמנט, היושב בשטרסבורג. שנה לאחר מכן הקימה לה פן חזית מאוחדת של מפלגות ימין קיצוני מאוסטריה, איטליה, הולנד, פולין, בלגיה ובריטניה.

באותה שנה נכללה לה פן ברשימת 100 האנשים המשפיעים בעולם של מגזין "טיים", ודורגה כפוליטיקאית החשובה ביותר באיחוד האירופי אחרי נשיא הפרלמנט, מרטין שולץ הגרמני. את הישגה של לה פן תיאר שולץ כ"יום נורא לאיחוד האירופי", והסביר כי "המצביעים עצמם לא קיצונים, הם פשוט איבדו את התקווה".

ואולם עבור מצביעים רבים, מפלגות כמו זו של לה פן הן היחידות שמספקות תקווה, בצל האכזבה העמוקה מהמסד הפוליטי. "יצא לי לשוחח בימים האחרונים עם פוליטיקאים צרפתים, והם חזרו על אותו משפט: הניצחון של טראמפ ישכנע המון בוחרים מתלבטים בצרפת, וכעת הם גם יכולים להשתחרר מהסטיגמה החברתית של תמיכה בלה פן", אומר ד"ר עמנואל נבון, מרצה ליחסים בינלאומיים באוניברסיטת תל אביב ובמרכז הבינתחומי הרצליה. נבון, שעלה מצרפת לישראל בגיל 24, שומר על קשרים קרובים עם בכירים במדינה.

שק מצביע גם על התקדים ההיסטורי שלה פן כנשיאה אשה ראשונה, הקשור לאתוס הצרפתי. "הסמל הלאומי של צרפת היא אשה, ויש גיבורות לאומיות כמו ז'אן דארק, כך שיש אתוס נשי צרפתי. עם זאת, הוא אף פעם לא בא לידי ביטוי בנשיאות. מבחינה זאת גם בצרפת יש תקרת זכוכית כמו בארה"ב, ואני מקווה שגם במקרה הזה היא לא תישבר", אומר שק.

נבון קושר בין צרפת לארה"ב בהיבט אחר: "לימין הפופוליסטי יש נרטיב שקרי אך משכנע לבוחרים: אתה, הבוחר, סובל משום שאינטרסים זרים שולטים בך נגד רצונך. אתמול זה היה היהודים ושוק ההון; היום זה הגלובליזציה והממסד המושחת כביכול בווינגטון ובבריסל. אלה הן אותן תיאוריות קונספירציה, רק שהיום פחות מקובל לטעון שיש מזימה יהודית בינלאומית נגד עמים מסכנים וקשי יום. הרמזים פשוט נעשו דקים יותר".

משבר כלכלי ומשבר זהות לאומית

אביה של לה פן, שהקים את מפלגת החזית הלאומית ב-1972, לא האמין ברמזים דקים. במשך שנותיו בפוליטיקה הצרפתית התבטא ז'אן מארי לה פן בחריפות נגד זרים, עורר סערות מתחלפות עם התבטאויות אנטישמיות קשות ובין היתר, שב וטען כי שואת היהודים היא אירוע שולי במלחמת העולם השנייה. בקרב קהלים רחבים הוא נתפס לאומן מסוכן שמאיים על ערכי הרפובליקה, ועבור רבים הידהד את גל הפשיזם הצרפתי של שנות ה-30 ואת משטר הכיבוש של וישי ששיתף פעולה עם אדולף היטלר.

מאז עשתה צרפת כל מאמץ להתרחק מסממני העבר האפל. היא הובילה עם גרמניה את פרויקט האינטגרציה האירופית, קידמה את יחסי השלום ברחבי היבשת, הניפה את דגל הרב-תרבותיות והפלורליזם, ופתחה את שעריה למיליוני מהגרים ממדינות מוסלמיות שביקשו לעצמם חיים טובים יותר תחת דמוקרטיה יציבה ומשגשגת בתוך האיחוד האירופי. הממשלות בצרפת התחלפו בין הסוציאליסטים לשמרנים, שנאבקו ביניהם אך הגנו בקנאות על ברית שלטונית בין הכוחות הדמוקרטיים המרכזיים.

ואולם בבחירות 2002 חולל לה פן רעידת אדמה פוליטית כשעלה במפתיע לסיבוב השני, שם התמודד מול הנשיא המכהן, איש הימין המתון ז'אק שיראק. ריסק הסטטוס-קוו הפוליטי על ידי לה פן הבהיל את הציבור הצרפתי והוביל להתגייסות חסרת תקדים של הכוחות הדמוקרטיים למען מועמד אחד לנשיאות. שיראק זכה ב-82% מהקולות בסיבוב השני, לאחר שרוב מצביעי השמאל התייצבו מאחוריו, למרות סלידתם ממנו, ולו כדי לחסום את לה פן. "עברנו רגעים קשים של דאגה לאומה. הערב הצביעה צרפת כדי לשמר את הערכים של הרפובליקה", אמר שיראק בנאום ניצחונו. מאז, הערכים האלה המשיכו בהתליך ההתפוררות.

"יש כיום שכבות רחבות בחברה הצרפתית שלא מוצאות עצמן במפלגות הממוסדות - השמרנים והסוציאליסטים", אומר שק. "ב-2002 היתה התגייסות פוליטית מוחלטת וכל הסוציאליסטים הצביעו לשיראק. זה נגמר בתוצאה של משטרים דיקטטוריים. הפעם אין מצב שזה יקרה. גם אם לה פן תפסיד, זה יהיה סביב 60%-40%, 65%-35%. השאלה מול מי היא תתמודד. בניגוד לאביה, שחשב שהייעוד של המפלגה שהוא הקים הוא להיות בית ללאומנים קסנופובים וקיצוניים, לה פן הבת הבינה שהמפלגה יכולה להיות בית לכל האנשים שאין להם כוח לשמוע את אותם הפרצופים והסימאות משתי המפלגות הגדולות, שלא משנים את חייהם. ה'ווינגטון' שאמריקאים רבים שונאים קיימת גם בצרפת ברובעים מסוימים בפריז, ושם נמצא מאגר הבוחרים שלה. תוסיף לזה משבר כלכלי מתמשך מאז 2008 שצרפת לא מתאוששת ממנו, משבר של זהות לאומית שנובע מאוכלוסיות המהגרים בתוך צרפת ומהאינטגרציה של האיחוד האירופי, ותקבל בריחה של בוחרים ממפלגות גדולות. בארה"ב אנשים ברחו לאנטי-ממסד מוחלט כמו טראמפ וגם לברני סנדרס, ובצרפת הם יברחו לחזית הלאומית".

"הימין הקיצוני בצרפת מצליח לא רע כבר לא מעט שנים", אומר קניג. "מאז 1988 זוכה המועמד לנשיאות של החזית הלאומית לתמיכה של בין 10% ל-18%. עם זאת, לפי סקר דעת הקהל האחרונים, המפלגה תקבל תמיכה חסרת תקדים של כ-30% בסיבוב הראשון, וזאת אכן התפתחות חדשה. זה נובע משילוב של כמה גורמים: תחושת אובדן הביטחון בקרב אזרחים רבים, נוכח שורת הפיגועים שספגה צרפת בשנים האחרונות; דאגה וכעס נוכח האיום על הצרפתיות, בעיקר בשל כישלון ההיטמעות של רבים מהמהגרים המוסלמים; והתנגדות גוברת והולכת למוסדות האיחוד האירופיים".

הדיחה את אבא מהמפלגה

מארין לה פן, עורכת דין בת 48 ואחת מארבע בנותיו של ז'אן מארי לה פן, נבחרה לנשיאת המפלגה בינואר 2011 לאחר שזכתה ביותר מ-67% קולות של חברי הוועידה. היא החליפה את אביה, ששלט ללא עוררין במפלגתו במשך כמעט 40 שנה. כעבור שנה התמודדה לנשיאות צרפת וזכתה ב-18% מהקולות בסיבוב הראשון, אך פיגרה אחרי הולנד וסרקוזי ולא עלתה לסיבוב השני.

למפלגה של אביה הצטרפה לה פן ב-1986, כשהיתה בת 18 בלבד, אך פנתה תחילה לקריירה בתחום המשפט. היא למדה משפטים באוניברסיטת פריז II, אחת מתחנות החובה בפוליטיקה הצרפתית, ממנה יצאו מאז 1970 שני ראשי ממשלה, שלושה ראשי מפלגות ושמונה שרים. ב-1992-1998 עבדה לה פן כעורכת דין ציבורית במשפט פלילי, ולמרבה האירוניה ייצגה מהגרים בלתי חוקיים שלא היו יכולים להרשות לעצמם הגנה משפטית. את הקריירה הפוליטית שלה החלה ב-1998, ונבחרה לראשונה כחברת פרלמנט של האיחוד האירופי ב-2004. ב-2004-2010 כיהנה כמושללת מחוז איל דה-פראנס, החופף את אזור המטרופולין של פריז ובו ריכוז המהגרים הגבוה בצרפת - כ-35%, לעומת כ-10% בכלל המדינה.

לצד המשבר הכלכלי, משבר המהגרים הוא הקלף הפוליטי החזק של לה פן. מאז בחירתה לראשות המפלגה קוראת לה פן לשים סוף להגירה החוקית לצרפת, לסלק מהמדינה את כל המהגרים הבלתי חוקיים - מאות אלפי אנשים לכל הפחות, ולפתוח מחדש הסכמים כלכליים עם מדינות צפון אפריקה כדי להפסיק את זרם ההגירה מהן לצרפת. לה פן טוענת כי מדיניות ההגירה והרב-תרבותיות נהפכו בצרפת ל"דתות דוגמטיות", ומזהירה כי המשך המדיניות עלולה להוביל למלחמת אזרחים בין האוכלוסיות השונות במדינה. ואולם מאז 2015 צרפת כבר נהפכה לזירה מדממת של מלחמת דת, שספק אם אפילו לה פן דמיינה בתרחישים הקשים ביותר. סדרת פיגועים קטלניים של דאעש החרידה בשנתיים האחרונות את אזרחי צרפת, והיתה המשך ישיר לרצף בלתי פוסק של פיגועי טרור אסלאמיים במדינה, שחלקם בוצעו במובהק נגד יהודים.

סדרת הפיגועים של דאעש החלה במערכת העיתון הסאטירי "שרלי הבדו" ובמרכול היהודי בפריז בינואר 2015, נמשכה בהירצחם של 130 איש במתקפה משולבת בבירה הצרפתית בנובמבר 2015, וגבתה מחיר דמים קשה נוסף ביום הבסטיליה ביולי האחרון, כשמשאית שעטה לתוך המון בטיילת בעיר ניס בזמן מופע זיקוקים והרגה 84 איש. הפרופיל של הנהג הדורס, צרפתי-תוניסאי בן 31 בשם מוחמד לחואייג' בואהלל, נראה כסמל לכישלון ההגירה המוסלמית בצרפת. הוא נולד בתוניסיה, עבר לצרפת והתגורר בניס ועבד כנהג משאית. בואהלל, גרוש ואב לשלושה, היה מוכר למשטרה בשל אלימות במשפחה ומקרים של גניבה ותקיפה, סבל מדיכאון ומבעיות נפשיות, אך לא היה מוכר לשירותי הביטחון ולא הראה סימנים של מי שמחזיק בדעות אסלאמיות קיצוניות. אביו אף העיד שבנו לא התפלל, שתה אלכוהול וצרך סמים. שכניו בשכונה המעורבת שבו התגורר תיארו אותו כאדם שקט וגבר נאה. "הוא נראה קצת כמו ג'ורג' קלוני", תיארה אחת מהן. על כל מהגר מוסלמי בצרפת שנהפך למחבל מתאבד יש מיליון מהגרים מוסלמים שרוצים לחיות את חייהם בשקט ולהשתלב בחברה, אך קשה שלא להבין את החרדה העמוקה של כל צרפתי מהסיכוי שהאחד הזה הוא השכן שלו, והוא יכול לפעול בכל רגע.

בעוד לה פן מנצלת את העוינות והחשש הגוברים כלפי מהגרים בצרפת כרווח פוליטי, ספק אם למהגרים יש משקל אלקטורלי גדול מספיק כדי לחבל בסיכוייה להיבחר לנשיאות. "בצרפת שיעור המהגרים הרבה יותר נמוך מאשר בארה"ב. חלקם לא התאזרחו כך שאין להם יכולת להצביע, וחלקם גם לא טורחים להצביע, כך שבסך הכל לא מדובר במספרים שיכולים להכריע את הבחירות לבד", אומר שק.

מאז החליפה את אביה התמקדה לה פן בביצוע מתיחת פנים במפלגה, כדי להתנער מהקו הגזעני-אנטישמי שאיפין אותה במשך השנים, לשוות לה דימוי נקי ומהוגן ולפתוח את שורותיה לציבורים רחבים. בשנים האחרונות היא גם למדה להיזהר במילותיה. בהופעותיה בתקשורת, שלטענתה מגויסת נגדה (אך כמו במקרה של טראמפ זקוקה ללה פן משום שהיא מייצרת עניין אדיר), לה פן נמנעת משימוש במלים נפיצות כמו אסלאם או מוסלמים, ואינה מעזה להוציא מפיה התבטאויות שעלולות להבריח ממנה מצביעים פוטנציאליים, מאז עוררה סערה כשהשוותה ב-2010 בין חסימה של רחובות ברחבי צרפת עבור תפילות מוסלמים לבין הכיבוש הנאצי.

"לה פן מנסה להלבין את עצמה ועושה זאת בהצלחה גדולה, תוך שהיא הופכת את החזית הלאומית ממפלגת שוליים סהרורית למפלגה שהיא אמא לצרפתים רבים", אומר שק. "אבל היא מייצגת דברים רחוקים מאוד מהאידיאלים הדמוקרטיים - היא רוצה לצמצם חירויות של מיעוטים אתניים, שזה מרכיב חשוב מאוד במשטר דמוקרטי, להגביל את חופש העיתונות ואת חופש הביטוי, ועומדת בראש מפלגה שמאמינה בעקרונות קסנופוביים ואנטישמיים. במפלגה שלה עדיין יש אנטישמים רבים, אף שהיא מנסה להסתיר זאת, כי היא יודעת שאמירות אנטישמיות בצרפת הן עדיין לא לגיטימיות בחלקים רחבים של החברה הצרפתית".

השינוי התודעתי של לה פן כה עמוק, שבשנה שעברה החליטה להדיח את אביה מהמפלגה, לאחר שבראיון עיתונאי שב על טענתו כי תאי הגזים באושוויץ הם פרט שולי במלחמת העולם השנייה, והגן על שיתוף הפעולה של משטר וישי עם גרמניה הנאצית. קשה לחשוב על השפלה קשה יותר עבורו. בגיל 86, ז'אן מארי לה פן סולק מהמפלגה שייסד על ידי בתו, שלא היססה לצאת נגדו בתקשורת ומאז מצויה עמו בנתק. "אני אב, וכשהתקפה לא הוגנת באה מכיוון משפחתי, מהבת שלי, אני מושפע מכך יותר מאשר במקרים של יריב לא ידוע. אני קורבן למארב", אמר לה פן, שעתר לבית המשפט נגד הדחתו, שבטלה ביולי שעבר. כך או כך, בתו הוכיחה כי במאבק בין הנאמנות המשפחתית לאמביציה הפוליטית, היא מוכנה להקריב את שורשיה למען עתידה. לאחר הרחקתו של אביה ממנה, את מקום האדם הקרוב בחייה ובמפלגה ממלא כעת לואי אליו, בן זוגה מאז 2009, המשמש מזכ"ל המפלגה. לה פן גרושה פעם שנייה, וגם בני זוגה הקודמים שימשו בתפקידים בכירים בחזית הלאומית. נדמה שמבחינתה, הנאמנות לה ולמפלגה לא רק קודמת לכל, אלא גם מנחה את הכל.

בדרך לפרקזיט?

מיצובה בימין הקיצוני אינו מפריע ללה פן להבטיח מדיניות כלכלית שמבטאת אלמנטים רבים של סדר יום סוציאליסטי. מתנגדיה משמאל ומימין יאמרו שהשילוב הזה הוא חלק כמעט בלתי נפרד מכל גוף ימין פופוליסטי - ממוסוליני ועד טראמפ. היא רואה בגלובליזציה גורם לפגיעה קשה בתעשייה הצרפתית ולאבטלה כרונית, מתנגדת חריפה להסכמי סחר חופשי שפוגעים בחקלאים ועובדים צרפתים, מתנגדת לקיצוצים בפנסיות ולהפרטות של חברות ממשלתיות, ותקפה את הכוונה להפריט את שירותי הרווחה. היא קוראת להגביר את הפיקוח על מגזר הפיננסים ולבצע הפרדה בין בנקים קמעוניים לבנקי השקעות. השקפותיה הבלתינאיות ביחס לאיחוד האירופי מעניקות לה כר תמיכה גדול בקרב רפובליקאים שמתרפקים על שנות הזוהר של הרפובליקה. לה פן תומכת ביציאת צרפת מגוש היורו, משום שלטענתה המטבע האירופי גרם לעליית מחירים, פגע בכוח הקנייה הצרפתי, ומגביל קשות את היכולת המוניטרית של צרפת. לה פן רוצה להחזיר את הפרנק הצרפתי וקוראת למדינות נוספות שסובלות ממשבר החובות, כמו איטליה, ספרד, פורטוגל ויוון, לבצע היפרדות קבוצתית מהיורו - באותו יום עם צרפת - במהלך שישחרר אותן מהשלטון המוניטרי של היורו, ויאפשר להן לבצע פיחות במטבע הלאומי כדי לחזק את כושר התחרותיות שלהן ולהזיל את שווי חובותיהן.

כחברת הפרלמנט האירופי, לה פן הביעה ביקורת קשה נגד חילוצי הבנקים ברחבי אירופה במהלך שנות המשבר, שממומנים מכספי משלמי המסים הצרפתיים. הפרויקט האירופי, מבחינתה, הוא הגורם המרכזי לקיפאון הצרפתי, וכדי להיחלץ מהקיפאון צריך להשתחרר ממנו.

לה פן קראה בשנים האחרונות לקיים משאל עם על היפרדות צרפת מהאיחוד האירופי, אך הצהרותיה החלו להיתפש ברצינות רק בקיץ, כשאזרחי בריטניה הדהימו את העולם עם תמיכתם בברקזיט. מאז, האפשרות לפרקזיט (Frexit), שמשמעותו המעשית היא פירוק האיחוד, מהלכת אימים על קברניטי אירופה בבירת האיחוד בריסל, בלשכת הקנצלרית בברלין ובפרנקפורט, שבה שוכן מטה הבנק המרכזי של אירופה (ECB).

"השאלה היחידה שנותרה פתוחה היא אם אירופה מוכנה להיפטר מהאשליות של האיחוד, או אם החזרה לקול ההיגיון תלווה בסבל", כתבה לה פן במאמר ב"ניו יורק טיימס" ביולי, שבוע לאחר משאל העם בבריטניה. "אני קיבלתי החלטה לפני הרבה זמן. בחרתי בצרפת. בחרתי במדינות ריבוניות. בחרתי בחופש", כתבה.

נכון מתקשה להתרשם מהמצע הכלכלי של לה פן. "צרפת נמצאת בגרעון תקציבי מאז 1974, כך שלהאשים את היורו בצרות הכלכליות של צרפת זאת דמגוגיה זולה. צרפת אכן

זקוקה לרפורמות כלכליות, אך לרפורמות שהן האנטי-תזה של תפישת העולם האנטי-ליברלית של לה פן: הורדת מסים כדי לעודד עבודה וצמיחה; שינוי חקיקה בדיני עבודה כדי לעודד העסקת עובדים, במקום להפוך את העסקתם לבלתי כדאית; צמצום ההטבות הסוציאליות כדי לתמרץ אנשים להצטרף לשוק העבודה; העלאת גיל הפרישה לגמלאות ועוד. אמנם קשה לקדם רפורמות כלכליות ליברליות במדינה לא ליברלית כמו צרפת, ועל כך יכול להעיד סרקוזי, אך הלאומנות הכלכלית של לה פן תפגע עוד יותר בצמיחה. הפתרונות שלה אינם מציאותיים ואינם מועילים, אבל רוב הבוחרים לא בוחרים את הפתרונות המוצעים לעומק. הם רוצים מישהו שיבטא את תסכולם. זה מה שהוביל לניצחונו של טראמפ".

נבון גם ספקן בנוגע ליישום מדיניות יורו-סקפטית אם לה פן תיבחר לנשיאות. "הסיכוי שגם צרפת תצא מהאיחוד האירופי נמוך מאוד. הצרפתים לא יפרקו את הפרויקט הזה כל כך מהר, משום שהאיחוד האירופי הוא פרויקט צרפתי ותולדה של הטראומות ההיסטוריות של צרפת. לה פן בוודאי תקיים משאל עם, אבל אני לא חושב שהעם יעניק רוב לפרישה. מבחינת הצרפתים, הקמת האיחוד נועדה לקשור את הגוליבר הגרמני לאירופה כדי שגרמניה לא תאיים שוב על צרפת, וזאת לאחר שתי מלחמות עולם הרסניות. צרפת היא זאת שיזמה את הקמת הקהילה האירופית לפחם ולפלדה ב-1951 בעקבות חידוש העצמאות הגרמנית, והיא זאת שיזמה את הקמת היורו ב-1991 בעקבות האיחוד בין שתי הגרמניות".

נבון מדגיש את הפערים בין בריטניה לצרפת בנוגע לאיחוד: "הבריטים מעולם לא היו שותפים לפרויקט הזה ולטראומות ההיסטוריות של צרפת. הם הצטרפו לקהילה הכלכלית האירופית ב-1973 משיקולים כלכליים בלבד, אך תמיד התנגדו למבנה פדרלי שמטרתו לנטרל את גרמניה ולהרגיע את צרפת. עבור הצרפתים, האיחוד האירופי שם קץ לסכנה הגרמנית, ולכן בשעת המבחן החששות הגיאופוליטיים שלהם יגברו על תסכולם הכלכלי". שק סבור גם הוא שהפרויקט האירופי רחוק מפירוק: "אני לא חושב שלה פן תיבחר ב-2017, ואני גם לא חושב שהיא היתה מרחיקה לכת לפרישה מהאיחוד האירופי. צרפת מחוברת בכל כך הרבה כלי דם למערכת הפוליטית האירופית שאי אפשר להפריש אותה משם בלי משבר כלכלי גדול. ולה פן לא טיפשה. רחוק מזה".